

Tekno Nevrotik Kaçış: Web 2.0

HASRET AKTAŞ
SELÇUK ULUTAŞ

Özet

Tüm teknolojik gelişimler var oldukları toplumsal yapıların düşünce sistemleri içinde anlamlandırılmakta ve kullanımları da aynı yapının ideolojik boyutları ile paralel gerçekleşmektedir. Yapılar değiştiğinde araçların kullanım amaçları ve şekilleri de değişim göstererek yapıya uyum sağlamakta ya da ortadan kalkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının tarihi serüvenleri, her hangi bir aracın yapıya uyum sağlama gerçeğinin en önemli kanıtlarından birini teşkil etmektedir. Yıllardır tartışılan ve birçok farklı düşüncenin ortaya atılmasına neden olan, yayıncıyla kitle arasındaki tekyönlülüğüyle eleştirilen iletişim sürecinde, yepyeni bir çağ başlamıştır. Web 2.0 teknolojisi olarak adlandırılan yeni internet teknolojisi sayesinde, günümüzün en popüler iletişim aracı olan internetin en çok ziyaret edilen sitelerinde (Facebook, Youtube, vb.) yayıncı olarak anılan kişiler izleyicilerden oluşmakta; içerik, tamamen onların istekleri ve çabaları doğrultusunda şekillenmektedir. Bu yeni teknolojinin algılanışı ve anlamı, toplumsal yapı ile bağlantılı olarak nasıl kullanıldığı sitelerin içerikleriyle ortaya çıkmaktadır. Tüm bu içeriğin oluşumunun toplumların ekonomik ve kültürel özellikleriyle yakından ilgili olduğu ve Post-Fordist sistemin yansımalarının iletişim alanındaki örneklerinden birini teşkil ettiği görülmektedir.

Web 2.0 teknolojisinin toplumsal egemenlik ilişkilerinin neresinde olduğu ve ne gibi bir işleve sahip olduğu sorularının yanıtları Post-Fordist sürecin Fordist sisteme göre alt ve üst yapıdaki farklılıklarında gizlidir. Egemenlik ilişkilerinin daha fazla kontrol mekanizması ile güvenlik altına alındığı Fordist sistemden farklı olarak Post-Fordist süreçte, halklara, kimi zaman sınırlı da olsa, kitlesel yayın yapma hakkını bu teknolojiyle sunan sistemin egemenlik anlayışındaki değişim, iktidar ilişkileri ve ideolojinin işleyişindeki değişimi göstermektedir.

Bu çalışmada, yayıncı ve izleyici kitlenin yer değiştirmesini tasvir eden web 2.0 teknolojisiyle kitlesel iletişimde ortaya çıkan tablonun sebep ve sonuçları eleştirel bir bakışla ele alınmakta; Post-Fordist sistemle üretim ilişkilerinin değişimi beraberinde, üst yapı unsurlarının, özellikle kültürün internet ortamındaki bu yeni teknoloji ile karşılaşılan durumun neresinde olduğu, nasıl etkilendiği ve etkilendiği, tüm bu kültürel etkileşimin egemenlik ilişkilerindeki boyutları bağlamında tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Post-Fordizm, Egemenlik ilişkileri, Tekno nevroizm, İnternet, web 2.0

Abstract

Advances in technology gain their meaning through the cognitive systems of societal structures. They are used in parallel with the ideological aspect of this structure. As these structures change,

the way and the purpose of using the tools change, and those tools adapt to this change or disappear. It can be said that the history of mass media tools is a proof that any tool have a need for adaptation. The communication process between the mass and the publisher is a one way process, and this has been a hot topic of discussion. Web 2.0 is the beginning of a new era. By using the internet technology called Web 2.0, audience became the publisher in the most visited sites of the web (Facebook, YouTube). The content is shaped by them, and for them, according to their wishes. The perception and the meaning of this new technology are realized according to the content. Society's economic and cultural properties have an important role in the shaping of this content. This content is also an example for post-Fordist system in communication domain. Where does web 2.0 stands in the relationships of societal hegemony? What functions does it have? Answers to these questions are hidden in the differences between sub and superstructures of post-Fordist process. In the Fordist system, hegemonic relationships are secured by more control mechanisms. However, in the post-Fordist process, people have the right to make mass communication, even if sometimes limited. The change in the hegemony concept is a sign of the change in power relationships and the working of ideology.

This study examines the situation that arises after web 2.0 technology emerged. Web 2.0 technology changed mass communication by swapping the roles of the publisher and the audience. It also examines changing post-Fordist and production relationships, and defines where culture and superstructure elements stand in this new situation, how it effects and how it is effected, and discusses cultural interactions in the context of hegemonic relationships.

Keywords: Post-Fordism, Hegemonic Relationships, Techno neuroticism, Internet, Web 2.0

Üretim biçimi son 40 yıllık süreçte büyük bir değişime uğramıştır. Fordist üretim sistemi olarak adlandırılan dönemin sona ermesi ve post-fordizm olarak adlandırılan süreçle beraber, karmaşıklaşan üretim ilişkileri yeni bir hal alarak toplumların düşünce yapıları başta olmak üzere davranışlarını ve bağlantılı bir şekilde kültürlerini fazlasıyla etkilemiştir. Bu etkileşimin sonuçları elbette gelecek dönemlerde üretim biçimleri konusunda belirleyici olacaktır. Söz konusu etkileşimin günümüzde kitle iletişim araçlarına yansıması ise deregülasyon süreciyle beraber ortaya çıkmaya başlarken; tecimsel kanalların dünya çapında hızla artması yapının düşünüldüğünün aksine, daha sağlam bir ideolojik düşünsel temele oturmasına neden olmaktadır.

Tüm bunlarla beraber internetin Web 2.0 uygulamalarının ideolojik anlamı ve özne üzerinden devam eden hegemonyanın nasıl yürüdüğü, ne gibi bir işlevi olduğuna değinilmeden önce günümüzde toplumların anlamlandırma şemalarının oluşumunda büyük etkisi olan toplumsal yapının sunulması gerekmektedir. Yapıların daha iyi anlaşılabilmesi için de dünya üzerinde şu an yaşanıldığı düşünülen post-fordist ekonomik dönem ve bu döneme ait toplumsal özelliklerin belirtilmesi gerekmektedir.

ÜRETİMİN EVRELERİ: FORDİZM, POST FORDİZM VE TOPLUMA YANSIMALARI

Fordizm kavramıyla adlandırılan ekonomik sistemle ilgili olarak Gramsci'nin getirdiği eleştiri bu dönemin anlaşılması konusunda destek sağlayacaktır. Gramsci'ye (Akt. Saklı, 2007:3) göre:

"Fordizm kapitalist medeniyette yeni bir dönemi başlatan, planlı ekonomiye damgasını vuran, yalnızca üretimi değil bireyi de planlayan, yeni bir işçi ve insan tipi yaratmak için hayatının en mahrem alanlarını işgal eden ve bir montaj hattı ile sınırlı kalmayan yaklaşımdır."

Swyngedouw ise (Akt. Saklı, 2007:15-16) Fordist sistemle post-fordist sistemi karşılaştırarak iki süreç arasında temel farkları ortaya koyar. Fordizmde aynı tür malın kitlesel üretimine karşın Post-fordizmde küçük bölümlerde çeşitli ürünlerin esnek ve küçük ölçekte üretilmesi yer alır. İş gücü açısından fordizmde öğrenim ve eğitime az değer verilmesi durumu geçerlidir. İşçinin, tek bir işi yapmasına izin verilir ve sendikalaşma söz konusudur. Post-fordizmde işçinin eğitimi ve çoklu görevleri vardır; ancak sendikaların önemini yitirmesi durumuna dikkat çekilir. Üretimde post-fordizmle daha fazla verim almaya çalışan kapitalist yapılanma diğer toplumsal unsurlarında farklılaşmasına neden olmuştur. Buna göre fordizmde hükümet politikaları Sosyal devlet, kalkınmacı devlet anlayışını işaret ederken Post-fordizmde liberalizasyon, deregülasyon ve özelleştirme anlayışları yerleşmiştir. Toplumun ilgi odağı post-fordizmle fabrikadan üniversiteye kaymıştır. Fordizmdeki ulusal düzenlemeler ise yerini sonraki dönemde küreselleşmeyle birlikte küresel düzenlemelere bırakmıştır (Dağdelen, 2005:6-7).

Bu ana başlıkların ötesinde birbirlerini takip eden bu iki yapılanmanın toplumsal sonuçları da bir hayli önemlidir. Fordizmde işçi sınıfı ve sermayedarın birbirlerine olan bağlılıkları çok uzun solukludur. Bir fabrikaya işçi olarak başlayan kişi hayatının sonuna kadar aynı yerde çalışabilmekte ya da en azından bunu umut edebilmektedir. İşçinin sahip olduğu iş güvenliği ve sendikal hakları düşünüldüğünde kolektif bir bilincin oluşması sürecin sonuçlarından. Topluluk halinde hareket edebilen işçi sınıfı dönemin önemli özelliklerinden toplumsallaşmanın göstergesidir (Bauman, 2005:34).

Post-fordist süreçle beraber sermaye ve işçi sınıfının uzun süren beraberlikleri sona ererken yeni zihniyet kısa vadeli ve üretimde olduğu gibi emek gücüne bağlanmada da esnek bir yapılanmayı kabul etmektedir. Bunun sonuçlarını evlilik eğretilmesiyle anlatan Bauman (2005:35) durumu şöyle özetler: "Ölüm ayırana kadar devam eden evliliklere artık pek az rastlanmakta, eşler birbirlerine uzun süre eşlik etmeyi ummamaktadır. Evlilikler gibi işlerde ilelebet çalışılacak alanlar olmaktan çıkmıştır. En son hesaplamalara göre mütevazı bir eğitime sahip genç bir Amerikalı iş hayatı süresince en az onbir kez iş değiştirme beklentisindedir. Ayrıca bu iş değiştirme beklentisinin şimdiki kuşağın iş hayatı sona ermeden önce artacağı kesindir". Tam bu noktada sürekli olarak aynı yerde çalışamayacağını düşünmeye başlayan işçi için kolektif bir bilincin üyesi olma şansı da ortadan kalmaya başlamış ve Fordist sistemin aksine toplumsallaşma yerini bireyselleşmeye ve bölünmeye bırakmıştır.

Bireyselleşmede en önemli etken belirsizlik unsurudur. Daha önceki belki tüm dönemlere de hâkim olan belirsizlik post-fordizmle sınırlarını aşarak etkisini bir hayli arttırmıştır. Bugünkü belirsizlik etkili bir bireyselleştirici güçtür. Birleştirecek yerde böler ve kimin hangi bölümde uyanacağını hiçbir

önemi kalmadığı için ortak çıkarlar fikrinin belirsizliği daha da büyür ve sonunda kavranamaz hale gelir. Diğer taraftan özellikle rutin emekçiler olarak tarif edilen ve yaptıkları işler özel beceri istemeyen bu nedenle yerlerine hemen başka insanların yerleştirilmesi durumunun mümkün olduğu işçi sınıfında ise bakış açısı daha umutsuzdur. Bir nevi kullandıktan sonra atılma olgusunun bilinçli hale gelmesiyle çalıştıkları yerlere bağlılıkları azalmış, aynı kaderi paylaşan iş arkadaşlarıyla kalıcı ilişkiler kurmaktan vazgeçmişler ve bunda yarar görmemeye başlamışlardır (Bauman, 2005: 36). İşçi sınıfında geçmiş yıllardaki efsanevi birliktelik böylece sona ermeye başlamış, toplumun genelinde artık ortak ve genel çıkarlar için verilen mücadele yerine öznelere kişisel çıkarları için verdikleri küçük ve umutsuz mücadeleler atomize olan toplumun karakteri haline gelmiştir. Geçiciliğin bu gün her yerde olduğunu söyleyen Bourdieu (2006:71) "Geçicilik onunla karşı karşıya kalan kadın ve erkeği derinden etkiler, tüm geleceği belirsiz kılarak bütün akılcı kestirimleri ve özellikle en katlanılmaz olan şimdiye başkaldırmak için gereken geleceğe duyulan şu asgari inancı ve umudu yasaklar" derken aynı Bauman'ın eğretilmesinde olduğu gibi kısa süren çalışma hayatlarının belirsizliğine gönderme yapmakta ve bu belirsizliğin sonucunu kısaca umutsuzluk olarak açıklamaktadır.

Günümüzün en belirgin özelliklerinden birisi olan belirsizlik ve geçicilik yüksek oranlarda yedek iş gücünün oluşması ve diplomalı sayısının artmasıyla bağlantılıdır. Kısaca; herkesin bir alternatifi vardır. Bu anlamda Post-fordist dönemde toplumsal yapı değişmeye başlamış, bireyselleşme bağlamında anlamlandırma süreçleri ile egemenlik ilişkileri umutsuz ve farklı bir boyut almıştır. Atomize hale gelen toplum için tekrar bir arada egemene karşı mücadele şansı kalmamıştır. Bu dönemde ilginç bir şekilde özgürlükler geçmişe nazaran artış gösterir. Ama asıl olan, yaratılan bu özgürlük ortamının gerçekte yeni bir egemenlik biçimi olduğudur. Buna göre toplumun atomize halinin kontrolü için ağır kontrol mekanizmalarına ya da baskı aygıtlarına artık eskisi kadar ihtiyaç yoktur. Aynı zamanda bu durum hem maliyetli hem de külfetli bir iştir. Yeni iktidar daha özgürlükçü görünmektedir. Aslında görünmez hale gelen iktidar bir nevi eski çağlardaki tanrısal iktidarların kudretine ulaşarak tek başına kalan birey üzerindeki otoritesini daha da arttırmıştır.

BİREYSELLEŞME VE NEVROTİK KAÇIŞ

Post-fordizmde eski kontrol mekanizmalarının yerini alan unsur toplumun ortak amaçlar etrafında toplanmasını engellemek olmuştur. Bireyselleşme ile kişi tek başına bırakılmış ve buna paralel kamusal alanda genel çıkarlarla özel çıkarların ortak noktalarının bulunması engellenmiştir. Artık genel çıkarlar ortadan kalkmış, bunların yerini ise bireysel ve her bireyi birbirine düşman eden çıkarlar almıştır.

Bireyselleşme ile anlatılmak istenen, özgün, kendine has özellikleri olan farklı kişiler olmak değildir. Tam tersine bireyselleşme aslında diğerleri ile hem fiziki hem de düşünce olarak nerdeyse bire bir aynı olan ancak diğerleri ile asla ortak genel çıkarlar etrafında buluşamayan ve tüm yalnızlığı ile yapının yükünü tek başına çekmeye mecbur olan kişilerin durumunu anlatır. Yaşam bu anlatılan modeldeki insan için tek başına üstesinden gelmesi güç olduğu baştan belli olan bir mücadele alanıdır ve kişi diğer kimselerle ortak bir genel çıkarlar ağında buluşamaz. Bireyselleşme ile bin

bir parçaya ayrılan toplumda fertler birbirlerinin birer rakibi, yargıcı ve hatta düşmanıdır. Ortak sıkıntıları olmalarına rağmen bir türlü bir araya gelemeyen bu kişilerin sınıf bilinçleri kaybolmuş (zaten tam oluşmayan) ve kendisi gibi olan insanların ortak sıkıntılarının kaynaklarını dahi farklı algılamaya başlamışlardır. Örneğin işten atılan birisi beceriksiz ya da başarısız bir birey olarak algılanırken, yapının bu kişinin işsiz kalmasındaki acımasızlıkları görmezden gelinir. Aslında herkesin başına gelebilecek ve belki de birçok hayat için özellikle geç yaşlarda felaketlerle sonuçlanacak bu durum karşısında tüm bireyler gerçek bir rakip, yargıç ve düşman gibi düşünerek sorunun bireyde olduğu kanısına varırlar. Böylece artık herkes yapının tüm çarpıklıklarına ve acımasızlığına karşı tektir ve mücadele şansı yoktur. Bu nedenle de bireyselleşen toplumun fertlerinde sisteme uyum yüksektir.

Nevrotik davranış kalıplarına benzetilen tahakküm altına alıcı toplumsal kurumlar, insan yaşamını zorlayıcı bir norm kümesi içine sıkıştırır. Bu durum bilincin gerçekleri görmesini ya da düşünmesini engeller. Eagleton'ın (1996:189) açıklamasıyla "Aslında kültürel olan, ama doğal güçlere özgü bir acımasızlıkla üzerimize çöken sınırlamalara maruz kalır, varsayımsal güçlere bağımlı hale geliriz. Bu tür kurumların önüne geçtiği tatmin edici içgüdüler, bu durumda, ya Freud'un "bastırma" olarak adlandırdığı fenomende olduğu gibi, yeraltına itilir, ya da gerçek yaşamın dayattığı ve bireylerin katlanmak zorunda olduğu sınırlamaları telafi etmeye ve hafifletmeye yardımcı olan şu ya da bu tür ideal değer sistemleri veya metafizik dünya görüşleri şeklinde yüceltilir. Nevroz Sartre'ye göre özgürlüğünün bilincinde olmayı reddetmek ve bir yalanla örtmektir (Tura, 2004:106).

Toplumsal anlamda ortaya çıkan tablo ise öznelere kendi sosyal gerçekliklerinin üzerlerini örterek gerçeklik dışı bir algı ile toplumsal düzenin çarpıklıklarını görmezden gelmeleridir. Nevroz ile ilgili olarak Lacan'da bireyin kimlik bunalımından bahseder ve nevrotiğin kendini kültür içinde konumlandıramadığını ve kendi simgesel yerini kazanamadığını söyler (Tura, 2004:108). Ancak burada bahsedilen toplumsal nevroz, topluma ayak uydurma açısından normal olarak görülmektedir. Fromm, nevroitik davranışla günümüz toplumundaki normal ancak burada aslında nevroitik olarak adlandırılan davranış kalıplarını birbirinden şöyle ayırır:

"Birçok ruh hekimi, kendi toplumlarının yapısını öylesine bir gerçek olarak benimsemiştir ki, onlar için iyi uyarlanmamış bir insan, pek değerli olmama damgasını taşır. Öte yandan iyi uyum sağlamış kişinin, insani değerler bakımından daha değerli bir insan olduğu düşünülmüştür. Bu iki normal ve nevroitik kavramı arasında bir ayırım yapacak olursak, su sonuca varırız: iyi uyum sağlama bakımından normal olan kişi, çoğu kez, insanca değerler açısından nevroitik kişiden daha az sağlıklıdır."(Fromm, 1999:134)

Tıbbi anlamda nevroitik olan kişi toplumda normal kabul edilmeyen davranışlara sahiptir. Toplumda normal olarak kabul edilen uyumlu bireyse Fromm'un da belirttiği gibi kendisinin ve toplumun gerçekliğinden kaçan ve aslında hastalıklı olan birey olabilmektedir. Bu noktada hemen belirtilmelidir ki; internetin web 2.0 uygulamaları nevroitik kaçışlara imkân tanıyan ideolojik bir yapıya sahiptir. Bireyler bu hayal âleminde zaman geçirirken dünyanın rasyonalizasyonunu sağlamakta, rasyonalize edemedikleri durumlarda da bastırma mekanizmalarını devreye sokmaktadırlar. Aynı zamanda toplumsal nevrozun kendisi de başlı başına rasyonalize edilmiş bir edimdir; çünkü toplumun büyük

bir kesimi tarafından olumlanır.

Nevrotik bir davranış kalıbı, Freud'a göre sadece temelde yatan bir sorunun ifadesi değil, fiili olarak bunlarla başa çıkmaya çalışmanın bir yoludur. Bu nedendir ki Freud Nevrozun herhangi bir çarpıklığa ilişkin bir tür çözümün sezgisi olduğunu söyler. Nevrotik davranış, gerçek çelişkileri, hayali bir tarzda da çözse, onları kuşatmaya, üstesinden gelmeye ve "çözmeye" yarayan bir stratejidir. Davranış, bu çelişkinin yalnızca pasif bir yansıması değil, onunla uğraşmanın kafası bulanık olsa da aktif bir biçimdir (Eagleton, 1996:193). Başka bir ifade ile toplumsal hayatın daha yaşanılabilir bir yer gibi algılanması adına öznelerin kendilerini kandırmalarıdır.

Akla gelen soru ise öznenin neden kendini kandırdığıdır. Tura'nın (2004:107-108) ifadesiyle "ontolojik bir zorunluluk olarak özgürlük, yani insanın kendini seçmesi ve yaratması kaygısı da beraberinde getirmiştir. İnsan "kötü niyetle" kendisini kandırarak seçimlerini ertelemiştir. Ancak "kötü niyet" sahte bir çözümdür ve kaygıyı ortadan kaldırmamaktadır. Bu anlamda nevrozün karşısında seçim olduğu gibi durmaktadır". Nevrotik toplumların özneleri de özgürlük seçimi yapma konusunda sürekli ertelemelerle yaşamaya devam ederler. Bu ertelemeler içinde yaşamlarında çok eskiden bu yana birçok çıkış noktası da söz konusu olmuştur ki popüler kültür¹ öğeleri bunlara en güzel örnektir. Ertelemelerle yaşam devam ederken kaygıların yoğunluğu ise hemen tüm çağlarda alt sınıfların en belirgin özelliğidir.

Bu tanımlamaların ötesinde yukarıda bahsedilen nevrozun yaşandığı toplumlarda gerçeklik algısı farklıdır. Gerçekler görülmez ya da bilinmez olmuşlardır. Gerçekliğin görülmeşi ya da bilinmeşi ile ilgili olarak Rethel (Akt. Zizek, 2008:24) bu bilinmeşiğin veya görülmeşiğin gerçekliğin özü olduğunu, sürecin toplumsal fiiliyatının, ancak ona katılan bireylerin ona özgü mantığının farkında olmamaları koşuluyla mümkün olabileceğini söylemektedir. Yani bu, ontolojik tutarlılığı katılımcılarının belli bir bilgisizliğini gerektiren gerçeklik türüdür. Aynı zamanda ideolojinin temel boyutu aslında ona göre budur. İdeoloji yalnızca bir yanlış bilinç, gerçeğin yanılmasına dayalı bir temsili değildir. İdeolojik olan tam da mevcudiyeti katılımcılarının onun özünü bilmemesini gerektiren bir toplumsal gerçekliktir.

Post-fordist süreçle beraber toplumsal nevroz, bireyselleşme ekseninde hat safhaya ulaşmıştır. Kaygı yüksektir ama seçimlerin yerine ertelemeler, kaçışlar tercih edilmek zorundadır. Diğer taraftan sürecin ideolojik işleyişi ise bir yanlış bilinçten ziyade gerçekliğin katılımcıların yaşadıkları şeyin özünü ve etkilerini bilmemeleri ile ilgilidir. Bu nedenle internet web 2.0 uygulamaları kullanıcılarının bunun bir gerçeklikten kaçış süreci olduğunu ve toplumsal hegemonyanın devamlılığını sağladığını kendilerine söylemeleri güçtür. Şayet bu söylendiği takdirde ideolojik olma durumu ortadan kalkmaktadır.

¹ Oskaya göre: "Hayatımızın her alanını kaplayan metalaşma ve şeyleşmeyle özgürleşme umudunun hepten kaybolduğu bu kasvetli ve ağır atmosferde varlığımızı sürdürmemize yardım eden bir şeydir. Popüler kültür üstelik yaygın kanaatin aksine sadece modernite ile de ilgili değildir ve "Mısır'ın, Sümer'in, Asur'un ve Roma'nın gevşek dokulu geniş siyasal dünyalarının düzenlediği toplumsal hayata kadar uzanan bir geçmişi vardır. Popüler kültür, buralarda kamusal nitelikli işleri görmek için toplanan kalabalık işgücünün muhalif bir alt-kültür geliştirmesini engellemiştir." (Akt. Mutlu, 2006:12).

Söz konusu kaçış elbette ki sadece internet Web 2.0 uygulamaları ile gerçekleşmemektedir. Kaçış yaşamın gerçekliğini görmemizi engelleyen her türlü kapitalist eğlence ve boş zaman aktivitesinde söz konusudur. Birçok popüler kültür unsuru ve kitle iletişim araçları her dönemde bunun için kullanılmıştır. Bu durum internetin 70'li yıllarda askeri olmaktan çıkıp ARPANET özelliğini kaybetmesiyle birlikte gerçekleşen; hızlı, önlenemez tecimsel değişim sonucunda ortaya çıkan ve tek yönlü iletişim sağlayan internet siteleri açısından da söz konusudur. Slouka (Akt. Castells, 2005:477) Online yaşamın gerçek hayattan kaçmanın kolay bir yolu olarak görülmesiyle beraber, bilgisayarların sağladığı sosyalliğin insanilikten uzaklaşma anlamına geldiğini 1995 yılında söylemiştir. Benzeri akademik çalışmalarda yine 1990'larda internetin yabancılaşmaya neden olduğu sonucu ortaya konulmuştur. Fakat internet ve Web 2.0 uygulamalarında aynı özelliklerin olduğu iddiasının ötesinde üzerinde durulması gereken başka bir nokta bulunmaktadır. Bu da; tek yönlü iletişimde bu sürece öznelerin yayıncı tarafından sürüklendiği iddiasına zıt olarak, izleyicinin yayıncı olduğu bir sistemde aynı sürecin yaşanırılığının nedenleridir.

Aslında internet web.2.0 uygulaması kullanıcıları post-fordist yapılanmanın toplumsal özelliklerini sergilemek adına son derece iyi bir örnektir. Kullanıcılar (hem yayıncı hem izleyici) geçmiş yıllara bakıldığında ve kıyaslandığında toplumlara tanınan bu büyük özgürlüğün keyfini sürmektedirler. Artık yayıncı onlardır ve istediklerini yayınlatabilirler. Üst ve görünür bağlamda son derece demokratik, kamusal alanın genişlemesine ve eleştirel yeni bir platform oluşturarak demokrasiye ciddi katkı sağlayacağı düşünülen bu uygulama alt ve gizli bağlamda farklı bir işleyişe sahip olmuştur. Her teknoloji mevcut yapıyla anlam kazanır ve kullanımı ya da algılanışı bununla paralel gerçekleşir. Teorik olarak aktarılan kısmı ile Web 2.0 uygulamalarının pratik kullanımının çelişmesi de yapının değişiminin bir göstergesidir. Web 2.0 uygulamalarının en çok kullanıldığı Youtube ve Facebook isimli siteler en iyi örneklerdir ve tam anlamıyla bir yenedünya eğlencesi haline gelmişlerdir. Sitelerin yapıyla uyumları ise tek başına kalan ve yaşamını rasyonalize etmek ve nevrotik kaçışını gerçekleştirmek zorunda olan yayıncı ve izleyici özne sayesinde gerçekleşir. Öznenin aslında çok da fazla düşünsel seçeneği yoktur. Yaşanılan süreç itibarıyla iletişim araçları kaçışın sembolüdür ve daha fazla eğlence her zaman hayatın daha iyi algılanabilmesi için iyidir. Bu siteler eğlence unsurları ile onları sitelere gönderenler ve de aynı kişiler olan izleyiciler üzerinden hegemonyanın devamını sağlamaktadırlar. Yapı değişmiştir ve iletişim araçları ile toplumları bir arada ortak amaçlar (ortak amaç gibi gösterilen) etrafında tutmaya ve onları ikna etmeye çalışan ideolojik süreç yerini toplumları bireyler olarak bölmeye yönelik işleyen ve ortak amaçların olmadığı nevrotik kaçışların ve rasyonalizasyonun olduğu yeni bir sürece bırakmıştır. Bu ideolojik sürecin en önemli ve farklı unsuru kendi gücünü, zor kullanmadan direk öznenin kazanmasıdır.

RASYONALİZASYON VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

Tarih tüm toplumsal yapıların kendini koruma çabasını ve değişmemenin imkânsızlığı anlatmaktadır. Bu çaba ve mevcut durum mücadelesi aslında egemen olmak içindir. Toplumların genel kültürel biçimleri, büyük ekonomik alt yapı değişimleri olmadığı ya da alt yapıda değişime neden olacak üst yapı unsurları gelişmediği ölçüde aynı kalmıştır. Bu başarının arkasında iktidarların doğrudan

fiziki müdahaleleri ve güçleri olduğu gibi toplumların edimlerini rasyonalize edebilme kabiliyeti ve gerçeklikten kaçmaktaki başarıları da göze çarpmaktadır. Rasyonalizasyonun tanımı "Öznenin, gerçek güdüleri algılanmayan tavırlar, fikirler, duygular ve benzerlerine, ya mantıksal olarak tutarlı, ya da etik yönden kabul edilebilir bir açıklama getirme girişimi sırasında izlendiği prosedür şeklinde tanımlanan psikanalitik bir kategori" olarak yapılır (Eagleton, 1996:84). Sistemlerin çarpıklıklarının görünmez hale geldiği bu ideolojik işleyişle öznel gerçeklerden başarı ile ve hatta isteyerek kaçarak hayatlarının devamlılıklarını kendilerine sunulan hayal dünyalarında irrasyonel düşünce kalıplarıyla sürdürürler.

Toplumların olayları ya da olguları rasyonalize etmeleriyle ilgili olarak Zizek (2008:54) otoritenin koyduğu yasalara uyumun gerçekleşmesinde yasanın doğruluk olarak değil gerçeklik olarak kabul edilmesi gereken bir olgu olduğunu söyler. Ona göre bastırılan şey otoritenin doğruluk içermemesi olgusudur. İnsanları yasalarda doğruluk bulunabileceğine inanmaya iten gerekli yapısal yanılmanın "aktarım mekanizmasıyla" ifadesi mümkündür. Aktarım travmatik ve tutarsız olguların ardında bir şekilde bir doğruluk ve anlam olduğunun varsayılmasıdır ve rasyonel akıl yürütmeye diğer bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumlarda bu anlamda karşılaşılan tüm travmatik ve tutarsız olguların da aktarım mekanizmasıyla rasyonalize edildiği bir süreç tüm insanlık tarihinin yazılı kaynaklarında karşımıza çıkmaktadır.

Kitle iletişim araçları ile birlikte kamusal alanın sınırlarının kalmadığı söylenen bir çağda toplumların rasyonalize edebilme kabiliyeti giderek artmış ve kaçış süreçleri daha başarılı hale gelmiştir. Tam bu noktada bu kaçışları ve rasyonalizasyonu güçlendiren kitle iletişim araçları içeriğinin nasıl şekillendiği sorusu akla gelmektedir. Toplumları yansıtan ve statik kalmalarını sağlayan bir ayna mı? Yoksa değişimi tetikleyen ve olumlayan bir araç mı?

Tartışmaların yoğunlaştığı konu olan kitle iletişim araçları içeriğinin nasıl belirlendiği ile ilgili olarak değinilmesi gereken nokta, kitle iletişim araçlarının bir ayna olarak toplumları yansıtması ile değiştirmesi arasındaki farktır. Kimi iletişim araştırmacılarına göre kitle iletişim araçları toplumu yansıtmalı (yani toplum gibi olmalı, onun kültürel kimliğini sergilemeli) kimilerine göre ise toplumun önüne geçerek onun değişimi için zemin hazırlamalıdır. Finlandiyalı iletişim bilimci Nordenstreng (Akt. Türkoğlu, 2004:38) ise kitle iletişim araçlarının toplumların aynası olmasıyla ilgili daha farklı bir yorum getirmektedir. O, kitle iletişim araçlarının toplumun içindeki egemen güçlerin statükusunun korunmasından başka bir işe yaramayacağını ve toplumdaki maddi ve manevi hegemonyanın devamlılığını sağlayacağını söylemektedir.

Üretim ilişkilerinin sınırlandırdığı toplumsal yapı içinde yapının parçalarına sunulan yaşamsal seçeneklerin çok az olduğu ve yapının sunduğunun dışına çıkamayan parçaların da toplumsal hegemonyanın her zaman bir parçası olarak görev yaptığı sistemde, kitle iletişim araçları içeriğinin aslında toplumun aynası olmaktan öteye gidebilmesi pek de mümkün değildir. Ayrıca küreselleşme ile birlikte gelişimini hızlandıran kitle iletişim araçları endüstrisinin yapının son derece önemli bir parçası olduğu düşünüldüğünde değişimi tetikleyici etki göstereceğini söylemek yanlış olmamakla beraber, bu aslında var olan kültürel hegemonyanın devamı için bir değişimi işaret eder. Giderek hızlanan küreselleşmenin yan etkilerinin ve küresel tahakkümün görülmez hale gelişi ve toplumsal

çarpıklıkların yokmuş gibi algılanması da kitle iletişim araçlarının aslında toplumsal yapının değişimine ayna (ön ayak) olması ya da buna paralel olarak toplumların rasyonalize etme kabiliyetinin ve yapıya uyumun artması ile ilgilidir. Tartışılan konu içinde görüldüğü gibi toplumun sabit olarak algılandığı ya da değişimin yavaş olduğunun düşünüldüğü söylenebilir ve bu nedenden dolayı kitle iletişim araçlarının değişime ön ayak olması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Oysa toplumların değişimi geç kapitalizmde giderek hızlanmış, sabit kalan şey ise hegemonik ilişkiler olmuştur. Bu anlamda toplumun aynası olan kitle iletişim araçları da aslında değişime yardımcı olan ancak maddi ve manevi hegemonyanın da sabit kalmasına zemin hazırlayan bir araç konumundadır. Değişim yenedünyanın yeni üretim biçimleri, kültürü ve anlamlandırması; bu doğrultuda anlamların sisteme uyumları ile alakalıdır.

MEŞRULAŞTIRMA VE BİR MEŞRULAŞTIRMA ARACI OLARAK KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

Rasyonalizasyon kavramı ile meşrulaştırma kavramı arasında yakın bir ilişki olduğunu söyleyen Eagleton'a (1996:88) göre "Meşrulaştırma, bir egemen gücün, kendi tebasının kendi otoritesini en azından zımnen onaylamasını sağlama sürecine karşılık gelir ve "rasyonalizasyon" gibi meşrulaştırma da pejoratif bir ima, aslında nahoş olan çıkarları saygın kılma gereksinimini açığa vuran bir şeyler içerebilir. Fakat bu gereksinim her zaman aynı değildir: Meşrulaştırma sadece bir kimsenin kendi çıkarlarını ötekilerin gözünde büyük ölçüde kabul edilebilir hale getirmesi anlamına gelebilir, yoksa bunlara sahte bir yasallık kazandırma anlamında değildir." Son yıllarda kitle iletişim araçlarının geniş kitleleri ikna çabasından, olguları veya olayları meşrulaştırma çabasından eskiye nazaran uzaklaşmaya başladığı görülmektedir. Elbette bu durum kimi olayların meşrulaştırılmadığı anlamına gelmez. Anlatılmak istenen şey artık kişilerin var olan koşullara zaten uyum sağlama konusunda tuhaf bir istekleri olması nedeniyle, bir takım olayların meşruluğunun anlatılmasından önce zaten toplumların bunu bizzat kendilerinin farklı bir yolla yaptıklarıdır. Bu anlamda rasyonalizasyon kavramı daha da belirginleşerek öznelere algılanmayan tavırlar, fikirler, duygular ve benzerlerine; ya mantıksal olarak tutarlı ya da etik yönden kabul edilebilir bir açıklama getirme girişimleri daha fazla izlenebilir hale gelmiştir (Eagleton, 1996:84). Yenedünya düzeninde toplumların (eski kamusal alanda) gösterdikleri tepkilerinin içerikleri de değişmiştir. Günümüzde kapitalizmin, karşısında oluşan tepkiler son derece küçük çaplıdır. Toplumları eyleme iten ve başkaldırı pozisyonundaki birleşik hareketlerse (mitingler, eylemler) genelde egemen güçlerin kendi arasındaki iktidar savaşları ile alakalı olup eylemlere katılan kişilerin çoğunun bu eleştirilerinde aslında toplumun genel ekonomi politik işleyişi ile ilgili olarak bir beklentisi yoktur. Tepkiler hâkim ideolojinin ekseninde genel olarak futbol takımlarını desteklemek gibi bir hal alır. Bu anlamda sistemin işleyişi ile ilgili genel çarpıklıklara tepki oluşmazken kendiliğinden ya da bilinçli olarak oluşturulan durumlara tepkiler yükselebilir. Ancak bu tepkilerde kısa süreli ve çoğu zaman hemen ortadan kalkan türdendir. Görülen o ki kapitalist sistem en büyük düşünsel tehdidini ve onun oluşturacağı tepkileri hemen hemen ortadan kaldırmıştır. Kitle iletişim araçlarının meşrulaştırma, çarpıtma ya da gizleme çabası karşıt düşüncenin olmadığı bir yerde sistemin yapısıyla alakalı değil sisteme uyumlu fakat günün koşullarında tepki toplamaya müsait

sistem içi konulara yoğunlaşmaktadır. Ortaya çıkan tablo aslında tepeden inme bir model veya kimi zaman da egemen güçlerin kitleleri enformasyondan ve siyasetten uzak tutma çabası gibi algılsa bile aslında süreç yapının getirdiği ve bireylerin bilinçli kaçışlarını temsil eden bir durumu gösterir.

Kitle iletişim araçları bu kaçış için elinden geleni uzun bir süredir yapmaktadır. Gün içindeki tüm kitle iletişim araçları içeriği ile gerçek hayattan tam bir kopuş sergilenmektedir. Tartışılan konu ise yukarıdaki satırlarda da belirtildiği gibi bu içeriğin iktidarlar tarafından kasıtlı olarak belirlenerek, bir toplumsal uyumsuzluk yaratma isteğinin mi söz konusu olduğu yoksa bunun sadece koşulların ortaya koyduğu bir durum mu olduğudur. Konuya bakış açısının belirlenmesi noktasında söylenmesi gereken şey; şayet iktidarlar bilinçli bir şekilde kitle iletişim araçları içeriğinin günümüzdeki gibi şekillenmesini sağlıyorsa, bunun kesinlikle toplumsal yapı ve onun uzantısı olan toplumsal anlamlar dünyasıyla uyumlu olduğudur. Çünkü kitle iletişim araçları içeriğinin belirlenmesi bakımından etkin olan iktidarın gücü tüm gün boyunca karşımıza çıkan ve çoğu zamanda hayatlarımızın gerçekliklerinin yanından bile geçemeyen birçok programın izlenmesi adına düşünüldüğü kadar da etkin değildir. Kitle iletişim araçları izleyicisinin görünürde bir seçim hakkı yoktur, lakin yine de seçim hakkı olmamasıyla hep önüne getirilen aynı türden yayınlardan keyif almak farklı şeylerdir. Kişilerin günümüzde karşılıklarına getirilen kitle iletişim araçları içeriği ile ilgili olarak çok da şikâyetçi olmadıkları söylenebilir.

Bu anlamda kitle iletişim araçları toplumların bilinçli kaçışlarını sağlamakta ya da hayattan aslında alamadıkları tatları onlara sanal olarak sunan bir işleyiş içindedir. Bu, aslında günümüz toplumlarının yapılarıyla uyum içindedirler. Bu uyumun kitle iletişim araçları adına en önemli örneklerden biri de internet yayıncılığında son yıllarda popüleritesini giderek arttıran web 2.0 uygulamaları olmaktadır.

İNTERNET VE İNTERNETİN WEB 2.0 UYGULAMALARIYLA GELDİĞİ NOKTA

İnternet yayıncılığı ilk yıllarında televizyon, radyo ya da diğer basılı kitle iletişim araçları unsurları gibi tek taraflı bir iletişim modeli içinde yer almıştır. Mesajlar gönderici tarafından alıcı kitlelere sunulurken diğer iletişim araçlarıyla benzerliği mesaj içeriklerinin hazırlanması bakımından ortadadır. Bu nedenle internetin Web 2.0 uygulamaları öncesi dönemi için içerik belirlenmesi konusunda diğer kitle iletişim araçlarıyla aynı çizgide olduğu ve tek yönlü bir iletişimin çarpıklıklarını taşıdığı söylenebilir. Habermas'a göre günümüzde toplumlarda yöneten kesimler ile yönetilen kesimler arasındaki işlevsel ve kurumsal farklılaşmalar gelişkin ve yeni bir teknolojinin gereklerine ve olanaklarına uyarak sürdürülmekte olduğu için, gerçekte, bugünkü toplumlarda çift yönde akışlı gerçek bir toplumsal iletişim bulunmamaktadır. Karar alma süreci demokratik bir süreç olmaktan çıkmış durumdadır (Akt. Oskay, 2000:263). Tek yönlü akışın kitle iletişim araçları adına sona erdiği önemli bir gelişme olarak kabul edilecek olan internetin web 2.0 uygulaması ile çift yönlü iletişim adına kısmi de olsa önemli bir gelişme sağlanmıştır.

İnternet web 2.0 uygulamaları, O'Reilly Media tarafından 2004'de kullanılmaya başlayan bir sözcüktür ve ikinci nesil internet hizmetlerini - toplumsal iletişim sitelerini, vikileri, iletişim araçlarını,

folksonomileri- yani internet kullanıcılarının ortaklaşa ve paylaşarak yarattığı sistemi tanımlar (Wikipedia).

Sosyal medya ya da kullanıcı odaklı medya adı verilebilecek Web 2.0'ın, 2000'li yıllardan önce oluşan bir alt yapısı söz konusudur. 1979 yılında Duke Üniversitesinden Tom Truscott ve Jim Ellis'in oluşturmuş oldukları dünya çapındaki tartışma sistemi "Usenet" ile kullanıcılara sosyal mesajlar yayınlamaları konusunda izin vermiştir. Bu günkü anlamıyla sosyal medya ise 20 sene önce Bruce ve Susan Abelson tarafından kurulan "Open Diary" ile başlamıştır (Kaplan ve Haenlein, 2010:60).

Web 2.0 bir yazılım veya programlama dili değildir. Yeniliklerle düzenlenmiş bir konsepttir. Web'e yeni bir bakış amacı ile üretilmiş, bir sürü tekniğin kullanılmasını amaçlar. Web 2.0 teknikleri ile yapılan siteler daha fazla kullanıcı merkezlidir. Bu yeni yaklaşım ile kullanıcılara hareket özgürlüğü ve kullanım kolaylığı esas alınır (Aslan, 2007:351). Web 2.0'ın en önemli özelliği sıradan kişilerin yayıncı haline dönüşmesidir.

2003 yılında kurulan MySpace ve 2004 yılında kurulan Facebook sosyal medyanın popülerleşmesine neden olmuştur. Bu tarz sitelere en son ek ise sanal dünyalardır. Bilgisayarlarda simüle edilen 3 boyutlu yaşam alanları ve karakterler... Belki de bu tarz sanal dünyaların en çok tanınanı Second Life isimli sitedir. Bu yeni uygulamaya örnek olarak verilebilecek YouTube² isimli sitede de yayımlanan içeriğin tamamı site sahibi tarafından değil kullanıcılar tarafından oluşturulmaktadır. Flickr isimli fotoğraf ve resim paylaşım sitesinde ise 3 milyon fotoğraf yer almaktadır ki dünyanın en ünlü müzesi olan Louvre'da bulunan eser sayısı 300.000 olduğu düşünüldüğünde rakamın büyüklüğü ortadadır (Kaplan ve Haenlein, 2010:61).

Günümüzde Facebook isimli sitenin 400 milyonun üzerinde kullanıcısı vardır ve bu kullanıcıların % 50'si siteyi hergün ziyaret ederken 35 milyon kullanıcı ise her gün günde birkaç kez durumlarını güncellemektedir. 100 milyon kullanıcı ise siteye mobil iletişim imkanlarıyla ulaşmaktadır. Her hafta 3 milyon fotoğraf ve 5 milyon video ya da diğer içerik paylaşımına dahil olmaktadır. Facebook'un kendi istatistiklerine göre 500.000 civarı oyun yada benzer uygulaması söz konusudur (Facebook.com).

Söz edilen diğer site Youtube.com ise üye olmadan da kullanılacak bir sitedir ve internetin dördüncü en büyük sitesi 1. en büyük video sitesi olarak gösterilmektedir. Haftalık ziyaretçi sayısı 300 milyondur ve haftada 5 milyar video yüklenmektedir ki; bu, her dakika 15 saatlik video yüklendiği anlamına gelmektedir. Global Faces & Networked Places'in araştırmasına göre internet kullanıcılarının % 70'i Web 2.0'ı, dolayısıyla sosyal medya adı verilen bu yeni uygulamayı kullanmaktadır. Amerika'da ise her 4 kişiden 3'ü bu siteleri kullandığını söylemektedir (Cleancutmedia.com).

² Youtube isimli paylaşım sitesinde ise her dakikada tam 10 saatlik yeni video yüklemesi kullanıcılar tarafından gerçekleştirilmektedir.

POST-FORDİST SÜREÇTE İKTİDAR, İDEOLOJİ VE WEB 2.0 UYGULAMALARI

Yapı, gözlenebilen sosyal varoluşa ilişkin olgulara bir anahtar, olguların karakterini dikkate alan ilkeler veya formüller ve böylece sosyal realitenin arkasında yatan mantığı temin etmeyi amaçlayan açıklamacı bir inşadır (Strauss'tan akt. Keat ve Urry, 2001:197). Yapı her türlü birimi ile üretim ilişkilerinden etkilenmektedir. Öznelerin yapı karşısında geliştirmiş oldukları tepkiler ise kimi zaman yapının devamlılığını, kimi zamansa dönüşümleri gerçekleştirir. Yapının etkileşimleri ile ilgili olarak Giddens da (Akt. Leledakis, 2000:99) toplumların ikili bir yapıları olduğunu söyler. Bu yapı tekrar tekrar örgütlediği eylemin hem aracı hem de sonucudur.

Bunun örnekleri ilk çağlardan bu yana karşımıza çıkar. Örneğin toplayıcı insan topluluklarında avcılığın gelişmesi ile toplumun paylaşma, işbirliğine ve dayanışmaya daha fazla girdiği belirlenmiştir. Bu süreç içinde avlanmaya çalışan topluluk üyeleri arasında daha fazla iletişim ihtiyacı ortaya çıkmış ve konuşmanın gelişimi ile düşünme faaliyeti de hızlanmıştır. Şenel (2001:63) konuyla ilgili ekonomik ve toplumsal yapıların düşünsel yapılara katkı sağladığını ve tam tersi durumda da düşünsel yapının da ekonomik ve toplumsal yapıları etkilediğini söylemiştir. Ancak bu söylemi içinde düşünsel yapıların her zaman ekonomik ve toplumsal yapıları etkilediği genellemesinin tam olarak doğru olmadığını ve farklı değişkenlerle alakalı olduğunu belirtir.

Toplumların tarihi süreçlerde var olabilmesi için üretmeleri şarttır. Üretim ise yapının yukarıda da değinildiği gibi yapının belirleyici öğelerinden birisidir. Marx'a (2003:487) göre bir toplumda üretim şekli ne olursa olsun, bu sürecin devamlı olması, devresel olarak aynı evrelerden geçerek sürüp gitmesi gerekir. Bir toplum tüketmekten nasıl vazgeçmezse üretmekten de öyle vazgeçemez. Bu, birbiriyle ilişkili bir bütün, devamlı yenilemelerle akıp giden bir olay olarak görüldüğünden, her toplumsal üretim süreci aynı zamanda yeni bir yeniden üretim sürecidir. Althusser'e göre ise üretimin nihai koşulu "üretimin yeniden üretimidir". Kapitalizm üretken bir sistem olarak üretim koşullarını genişletilmiş ölçüde yeniden üretir. Yeniden üretim iş gücünün düzeninin kurallara uymasının sağlanmasıdır (Akt. Erdoğan ve Alemdar, 2005:317). Yeniden üretim süreci sayesinde kapitalizm varlığını devam ettirirken bu süreçte toplumlarda da yapısal değişimlerle karşılaşmıştır. Kültürler ve buna bağlı anlamlandırma biçimleri değişimlere uğramıştır. Kapitalizmin tarihi boyunca bu sürekli değişimle sistem kendini sürekli yeniden yapılandırırken değişmeyen tek şey ise egemen güçlerin konumları olmuştur. Bu bağlamda internetin web 2.0 uygulamaları da aslında bir yeniden üretim sürecinin hem teknolojik hem de düşünsel boyutlarını örnekler. Bundan 50 sene önce böyle bir teknolojinin kullanımı söz konusu olsaydı acaba iktidarlar bu kadar çok özgürlüğü sunan bu uygulamaya şu anki gözle bakarlar mıydı? Bu sorunun yanıtını hayır olarak kabul edecek, diğer kitle iletişim araçlarının nasıl kullanıldığına dair dünya üzerinde fazlaca örnek vardır. Diğer bir konuya iktidarların dışında halkın, web 2.0 uygulamasını 50 sene önceki koşullarda nasıl algılayacağıdır. Elbette toplumsal koşulların değişiminin daha da hızlandığı günümüzle eski dönemlerin olmayan durumlar için kıyaslamaları farazi olacaktır. Ancak bilinen bir gerçek toplumların anlamlandırma süreçleri de değişime uğramıştır. Bu durumda bizlere yapısal dönüşüm sürecinin dünya üzerindeki sonuçlarından biri olan web 2.0 uygulamasının yeniden üretimin örneklerinden biri olduğunu düşündürmektedir. Bu uygulama hem kar amaçlı ki yeniden üretimin sebebi

sermayenin korunabilmesi ve devamlılığı olarak hem de yeni koşulların sonuçları olarak karşımıza çıkar.

Gelişmeler sayesinde egemen sınıfın elinde olan radyo televizyon, gazete ve web 2.0 olmayan diğer internet sitelerinin yayın içeriklerinin belirlenmesi ile ilgili tartışmalarda yeni bir dönem başlamıştır. Dönem çift taraflı bir iletişim modelini işaret ederken kitle iletişim araçları izleyicisi edilgen olduğu düşünülen tek yönlü iletişim modelinden daha etkin olduğu ya da olabileceği yeni bir model içinde yer almaya başlamıştır.

Bu dönem içinde açıkça görülen olgu ise, yapının her türlü içerik konusunda belirleyici olduğudur. İçerik yayıncı ve izleyici yer değiştirdiğinde değişmemiştir ve internetin web 2.0 uygulamaları öncesi döneminde iletişim araçları ile öznelere bir kaçış sağlayan eğlence içeriği web 2.0 uygulamaları ile devam etmiştir. Levi-Strauss çalışmalarında Arkaik toplumların hepsinde aynı evrensel düşünce biçiminin egemen olduğu görüşünü geliştirmiştir. Ona göre, bir kültürün düşünsel sınırları belli bir toplumun anahtarıdır (Yaylagül, 2008:107). Hemen hemen tüm dünyada küreselleşmenin de katkısıyla internet web 2.0 uygulamalarının aynı anda aynı amaçla kullanılması bizlere hem artık dünyanın gerçekten aynı düşünce yapısına ve benzer anlamlar dünyasına sahip bir köye hem de önceden izleyici olan yeni internet web 2.0 yayıncıları yani sıradan insanlarla önceden beri yayıncı olanlar arasında düşünsel farklar olmadığını, aynı yapının parçaları olduklarını göstermektedir. Bu durumla kitle iletişim araçlarının ayna görevi yaptığını, yayıncılar ve yayınları takip edenler yer değiştirdiğinde ortaya çıkan durumla açıkça görmekteyiz. Bu ayna aynı zamanda değişen dünyaya şekil veren kültür endüstrilerini de bizlere kabullendiren bir değişim aynasıdır. Aynaya bakıldığında hem var olan durumun ne olduğu hem de dünyanın nasıl bir yer olması gerektiği bize gösterilmektedir.

BİREYLERİN İÇSELLEŞTİRDİĞİ GÖRÜNMEYEN İKTİDAR

Post-fordizm ile mevcut yapı, artık iş dünyasında hiyerarşik yapılanan görüntüsünden networklere³ geçmeye başlamıştır. Günümüzde otoritenin görsel olarak ortadan kalktığı, ancak iktidarın Foucault'un da dediği gibi bireyler üzerinden işler hale geldiği bir dönem yaşanmaktadır. Gerçek yaşamda kişiler birbirlerinin, aslında kendi ortak çıkarları olmayan konular üzerinde baskı altında tutan takım çalışmalarıyla denetleyicisi ve yargıcı olmaktadır. Tutumlar, öznelere başlarında bekleyen kolluk güçlerinin zoruyla ya da ağır cezaların sergilendiği iktidar göstergeleri (idamlar vb.) ile değil, kapitalizmin yeni yapılanmasının öznelere zihinlerindeki oto kontrolü (korku, bastırma gibi mekanizmalarla çalışan) küçük yaşlardan itibaren sağlamaya başlamasıyla ve diğerlerini mevcut yapının istekleriyle denetlemesiyle yani yeni, parçalanmış toplumsallıkla kontrol edilir. Bu toplumsallaşmada yeni dönemde otorite anlayışının aslında görünmez hale gelmesi hiçbir zaman onun ortadan kalktığı anlamına da gelmez.

³ Tanım Senet'indir ve networkler sayesinde çalışanların üzerinde görünmez bir iktidarın oluşturulduğundan söz eder.

İktidar her yerdedir ve Jeremi Bentham'ın 'Panoptikon'⁴ unda olduğu gibi sürekli gözetlenme hissi günümüz toplumunun en belirgin iktidar ögesidir. Sürekli gözetlenme hissi kişileri eleştirel düşünmemeleri konusunda da baskı altında tutarken, sistem eleştirisi yapanların sürüden uzaklaştırılacağı bir anlayış hâkim olmuştur. Bu gözetlenme hissi için artık iktidarın gözlerine ihtiyaç yoktur. Herkesin, birbirinin yargıcı olduğu bir ortamda bu hissın artarak büyümesi kaçınılmaz olacaktır. Bu düşünce; yani toplumdan dışlanma ya da diğerleri tarafından yargılanma, ötekileştirilme düşüncesi, aslında post-fordizmin etkilerinin artmasından çok daha önceleri söz konusudur. Sartre şöyle demektedir: "İlke olarak başkası bana bakan kimsedir... imkanlarımın saklı ölümü görülmüşlüğü beni böylece, benim olmayan bir özgürlüğe karşı koyamayacak bir varlık olarak oluşturur. Üstün durumdaki başkasının yargılayan bakışlarında insan kendi bağımsızlığını kaybetmektedir" (Akt. Duhm, 2002:73). Bu düşünce artık bir boyut öteye gitmiş ve kaybedilen özgürlük için fiziki anlamda gerçek insanlara gerek kalmamıştır. İnternet ortamında yayınladığınız genel yapıya uygun olmayan düşünceler ilgi görmeyecektir. Bunların yayınlanması fikrinde ise genel olarak toplumdaki sıradan (akademisyen, araştırmacı vb dışında) kişilerin kanısı, yapıya aykırı olan düşüncelerden dolayı toplumun bakışıyla karşılaşılacağıdır. Zaten belirsizlikler içinde yaşayan özne diğerleriyle hiçbir ortak amacının ve birleştiği düşünce atmosferinin olmadığı bir yapı içinde Don Kişotculuk oynamak istemez. Bu nedenle milyonlarca videonun veya mesajın paylaşıldığı sosyal medya adı da verilen bu sitelerde yapının genel eleştirilerinden çok yapı içinde izin verilen suni eleştiriler yer alır ki bunlarda eğlence unsurlarından daha fazla ilgi çekememektedirler. Kapitalist toplumlarda genel anlamda tüm bu yapısal süreç içinde özneler arası iletişim korku temelli oluşmaktadır. Henüz çocuk yaşlarda aile tarafından topluma ayak uydurması adına bastırılan bireyin üst benliği gelecek yıllarda her iktidar karşısında korku uyum ve boyun eğmeye neden olacaktır. Üstelik karşı karşıya kalınan iktidar tek başına kalan özne için görünmez bir iktidarsa, toplumsal nevrozun üst seviyeye ulaşması da kaçınılmazdır. Tüm bunların birleşiminde yapının bir aracın toplumsal algısında ve buna bağlı kullanımında ne kadar etkili olduğu aşikârdır. Web 2.0 uygulamaları için ortaya çıkan nevrozik kaçış, bu yapısal sürecin sonucudur.

⁴ Panopticon mimari bir düzenlemeyle özneleri kontrol etme imkanı sağlayan ve Bentham tarafından ortaya atılan bir kavramdır. Kavramın gelişimi M. Foucault'un (1992:251) Hapishanenin Doğuşu isimli eserinde şöyle anlatılmıştır. "Çevrede halka halinde bir bina, merkezde bir kule; bu kulenin halkanın iç cephesine bakan geniş pencereleri vardır; çevre bina hücrelere bölünmüştür, bunlardan her biri binanın tüm kalınlığını kat etmektedir, bunların biri içeri bakan ve ışığın hücreye girmesine olanak veren ikişer pencereleri vardır. Bu durumda merkezi kuleye tek bir gözetmen ve her bir hücreye tek bir deli, bir hasta, bir mahkûm bir işçi bir okul çocuğu yerleştirmek yeterlidir. Geriden gelen ışık sayesinde, çevre binadaki hücrelerin içine kapatılmış küçük silüetleri olduğu gibi kavramak mümkündür. Ne kadar çok kafes varsa o kadar çok tiyatro vardır. Bu tiyatrolarda her oyuncu tek başınadır ve tamamen bireyselleşmiştir ve sürekli olarak görülebilir durumdadır. Görülmeden gözetim altında tutmaya yarayan düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak vermekte mekânsal birimler oluşturmaktadır. Tam ışık altında olma ve bir gözetmenin bakışı, aslında koruyucu olan karanlıktan daha fazla yakalayıcıdır. Görünürlük bir tuzaktır."

YÜZEYSELLEŞME VE YENİ İNTERNETİN İDEOLOJİK YAPISI

Günümüzde post-fordizmle öznelerin yaptıkları işlerin de teknoloji sayesinde basit hale geldiği, yüzeyselleştiği bir ortamda toplumsal konularında yüzeyselleşmemesi mümkün değildir (Sennet, 2008:77). Artık öznelerin ilgileri toplumsal konular üzerinde tam olarak yoğunlaşamaz ve yoğunlaşması da tehlikelidir.

Oscar Wild (Akt. Sennet, 2008:103) "The Picture Of Dorian Gray" de sanat eserleriyle ilgili olarak hepsinin bir yüzey ve sembollerden ibaret olduklarını ve bu yüzeyin ötesine geçmeye kalkanların kendilerini büyük tehlikeye attıklarını ifade etmektedir. Web 2.0'ın teknolojik özellikleri bu yüzeyselliği desteklediği gibi verilerin çok hızlı bir şekilde öznelere ulaşabilme özelliği nedeniyle mesajlar birbirlerinin üstlerini örtecek bir hal alır ve örneğin her video bir önceki videoyu zihinlerden siler. Böylece sadece yüzey ve semboller çok süratli bir şekilde zihinlere girer ve birbirini takip eden mesajlarla hepsi bir diğerini yok eder. Bu anlamda toplumsal konuların anlatılabilmesi internet yoluyla belli entelektüel seviyeye sahip kişiler dışında televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarına göre daha zordur. Her şey bir sabun köpüğüne dönüşür. Bu yüzden internet web 2.0 uygulaması kullanıcıları bir günde onlarca video ya da diğer unsurları paylaşacak olanağa sahip olduklarından artık ne paylaştıklarını bile hatırlamamaktadırlar. Paylaşılanın dışında izlenenlerde düşünüldüğünde tam bir mesaj çöplüğüne dönüşür. İşte tam bu noktada internet web 2.0 uygulamalarının yüzeyselliği ideolojik boyutunun diğer kısmını oluşturur.

Hiçbir şey hatırlamadan hoşça vakit geçiren nevroitik toplum artık hiçbir şeyi de umursamamaya başlamıştır. Baudrillard (2003:18) bu çalışmada bahsedilen atomize olmuş ve hiçbir şeyi umursamayan toplumlar için genel olarak kitle tanımını kullanmayı tercih etmiştir. Kendi kendini aldatan kitlenin dışarıdan bir başkası tarafından manipüle edilmediğini şu sözleriyle ifade eder: "Onlar içinde gösteri olması koşuluyla tüm içeriklere tapmaktadırlar. Onların kandırıldığını söylemekse boşuna uğraşmaktır. Kitleler kendilerine verilen anlam ultiatomuna karşı gösteri isteklerini belirtirken tam anlamıyla özgürdürler". Baudrillard'ın 1980'lerde kaleme aldığı yazısındaki bu görüş 2000'lerde gözle görülür bir hal almaya başlamıştır. Youtube, Facebook, vb siteler de gösterinin yoğun olduğu ancak gösteriyi yapanla izleyenin aynı kişi olduğu sitelerdir ve yazarın bahsettiği kitlelerin özgür⁵ seçimleri olan gösteri isteğine belki de en net örneği oluşturmaktadır.

WEB 2.0 UYGULAMALARININ İÇERİĞİNİN OLUŞTURULMASINDA İDEOLOJİK OTO KONTROL

İzleyicilerin aynı zamanda yayıncı olduğu bir sistemde mesajların oluşturulma aşaması önem taşımaktadır. Bu mesajların yapım aşamaları ve onların kimler tarafından oluşturuldukları web 2 teknolojisinin ideolojik yönünün anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bir iletişim aracı olarak internet diğer kitle iletişim araçlarına göre daha özgür görülmektedir. Binlerce site milyonlarca mesajı istedikleri gibi yayınlatabilir. Web 2 teknolojisiyle de izleyici özneler de bu sürece dâhildir. Görünürde özgürlüğün hat safhada olduğu düşünülen internet ortamı için ideolojik boyut yapım

⁵ Özgürce kelimesi gerçekte tam karşılığını taşımamaktadır. Çünkü yapının sınırlarının son derece keskin olduğu bir ortamda özgürlük de sadece bir sanrıdır.

aşamasında yani yayıncı konumundaki kişinin oluşturmaya ya da paylaşmaya çalıştığı materyalin yayınlanmadan hemen önceki döneminde sansürle karşımıza çıkmaktadır. Bir karşılaştırma yapılması gerekirse örneğin Metz; sinemadaki sansür ile ilgili olarak film düşüncesinden filme götüren süreçte üç ana sansür unsurundan bahseder. Bunlardan ilki politik sansürdür ve filmin dağıtım sürecini etkiler, ikincisi ekonomik sansürdür ve prodüksiyonu etkiler. Son olarak ise ideolojik sansürden bahseder ve bu da yaratım aşamasını etkilemektedir. İdeolojik sansür tek başına kurumsal sansürlerin hiçbir şekilde denetleyemeyecekleri kimi konuları ve bu konuların işleniş biçimlerini ekrandan kaldırmıştır (Adanır, 2003:29). Aynı üç sansür unsuru internet için düşünüldüğünde, her şeye son derece kolay ulaşılan ve kolayca yayınlanan bir ortamda ekonomik sansürün çok etkili olduğu düşünülemez. Politik sansürse kimi ülkeler için geçerlidir. Sitelerin kapatılması gibi sonuçlar yaratır ama yeterli değildir ki Türkiye de yasaklı olmasına rağmen birçok sitenin kullanılmasının engellenemediği de bilinen bir gerçektir. Ancak ideolojik sansür ise yukarıdaki satırlarda dile getirilen internet üzerinden izleyiciye ulaşan, onların paylaştıkları ya da izledikleri mesajların oluşum aşamasını önemli bir şekilde etkilemektedir. Bu aslında karmaşık bir süreçtir ve tam çizgilerle durumu ortaya koymak güçtür. Çünkü internet üzerinden günümüzde milyonlarca video vb. görüntü ya da ses unsuru dolaşmaktadır. Bu malzemelerden bazıları direkt kullanıcılar tarafından hazırlanırken bir kısmı ise diğer kitle iletişim araçlarından toplanmaktadır. Böylece ideolojik sansür konusunda söylenmesi gereken iki çeşit belirleme olabilir. Bunlardan ilki ev kullanıcılarının kendi hazırladıkları mesajlarla ilgili olarak söz konusu bireylerin kendi kendine uyguladıkları sansürdür ve korku temellidir. Diğer kitle iletişim araçlarından toplanan içerikler ise hem bu malzemeyi hazırlayan kanalın çalışan üstündeki sansürü hem de çalışanın kendi kendine uyguladığı sansürden söz edilebilir. Web 2.0 uygulamasında materyallerin yapım aşamasındaki ideolojik boyut bir şeyleri yanlış anlatma, saklama, planlı bir şekilde çarpıtmadan ziyade yukarıda anlatılan kaçış süreçlerini de destekleyen bir oto kontrolle ortaya çıkar.

Etkileşim olarak güç Giddens'a (2003:150) göre egemen düzenden kaynaklanmaktadır ve araçları kullanabilecek kaynaklara sahip olma anlamına gelir. Etkileşimde güç kullanımı diğer öznelere davranışlarını etkileyerek belirli sonuçlar yaratmaktadır. Kaynakları elinde bulunduranlar da bu anlamda değişimin oluşmasını tetikleyenler olarak görülür. Web 2.0 uygulaması temelde kullanıcı odaklı görünse de güç odaklı olduğu söylenebilir. Web 2.0 uygulamasını kullanan sitelerle genel kitle iletişim araçları arasında güç ilişkileri anlamında önemli farklar yoktur. Tek fark bu sitelerde yayıncı haline gelen kişilerin kendilerinin de bu vasıta ile güçlü görme yanılsamasıdır. Bu durum tam bir yanılsamayı gözler önüne sererken gerçekleşen sanrı güç ilişkileri bazında kaynakları elinde bulunduranla kaynaklardan yoksun olanlar arasındaki farkın da ortadan zihinsel olarak kalkmasına neden olmaktadır. İşte tam bu noktada iktidarın iyiden iyiye gizlendiği hatta ortalarda olmadığı söylenebilir. Çünkü kitleler oluşturdukları içeriklerde hâkim ideolojinin dışına asla çıkamazlar ve sağladıkları uyum sayesinde egemenlik ilişkileri rayında devam eder.

Yukarıda aktarıldığı gibi bu durumu bir siyasi kandırmaca gibi düşünmekte gerçekçi olmayacaktır. Web 2.0'in isim babası O'Reilly web 1.0 ve web 2.0 gelişimlerini kendi hayatta kalma ve kazançlarını kullanıcı ürünlerinden sağlamaları bağlamında birbirlerinden ayırmaktadır. Böylece web 2.0 belirli

bir teknoloji ya da lisanslı bir ürünün satışı için değil, bir iş modeli olarak kullanıcı bazında işletmelerin zenginleşeceği bir yolun arandığı ifade edilir (Harrison ve Barthel, 2009:159). Bu açıklama ile aslında O Reilly'de uygulamanın tepeden inme ideolojik bir model olmadığını, bu yeni sistemle amaçlanan şeyin ticari kazanç sağlamanın ötesinde bir anlam ifade etmediğini göstermektedir.

Her teknoloji farklı dönemlerde toplumlar tarafından farklı algılanmış ve toplumsal yapı karşılaşılan aracı kendine göre kodlamıştır. Çıkarılacak temel sonuç; yapının aracın algılanması konusunda belirleyici olduğu ve tahakkümün devam ettiği toplumların algılarında tahakkümün çeşidine göre biçim aldığıdır. Atomize olan bir toplumsal yapının web 2.0'ı algılayış şekli ile birleşmeyi başarabilen toplumların algılayışları farklı olacaktır. Bu doğrultuda içeriklerin oluşturulması da bu algıyla şekillenecek ve sisteme uyumluğun göstergesi olacaktır.

Günümüzde atomize olmuş toplumların bu yeni uygulamayı algılayışları toplumsal Nevrozu gözler önüne sererken hem yayıncı hem okuyucu (izleyici) olan özne üzerinde iktidar tarafından televizyonlardaki ya da gazetelerdeki gibi doğrudan bir ideolojik yaptırımın olduğu da söylenemez. Nevrotik ideoloji bireyselleşmenin ve toplumun ortak çıkarlarının ortadan kalkması ile belirgin hale gelen bir olgudur. Belirtildiği üzere post-fordizmin yaratmış olduğu yeni toplumsal koşullar nedeniyle özneler asla kavuşulamayacağı düşünülen özgürlükten, asla birleşilemeyeceği anlaşılan toplumsal durum nedeniyle kaçmaktadır.

TOPLUMSAL KAPATILIŞ VE TEPKİLERİN İZOLE EDİLMESİ

Aldous Huxley, Orwell'in "1984" isimli romanı ve kendisinin eseri olan "Cesur Yeni Dünyayı" şöyle kıyaslamıştır : "1984'te betimlenen toplum, neredeyse bütünüyle ceza ve ceza korkusuyla yönetilen bir toplumdur. Benim masallarımın dünyasında ceza sık değildir ve genellikle yumuşaktır. Neredeyse kusursuz devlet kontrolü; istenilen davranışın sistemli pekiştirimi, şiddetsiz sayılabilecek manipülasyon, gerek fiziksel gerek psikolojik bir çok türü ve genetik standartlaştırmayla başarılı" (Huxley, 2001:13). 1984 isimli romanda geleceğin dünyası ortaçağ karanlığında cezaların ve korkunun hâkim olduğu bir yerdir. Oysa bu distopyanın aksine günümüzde ceza sistemi giderek yumuşamış ve geçen yüzyıllara nazaran daha insani bir hal almıştır. Sorulması gereken soru ise; 'Günümüzde nasıl oluyor da sistem daha az ceza ile kontrolü hem de küresel olarak sağlayabiliyor?' sorusudur. Çok öncelerden beri iktidarlar, toplumun genel görüntüsünden uzak ve uyumsuz olan bireyleri kontrol altında tutma ihtiyacını sergilemektedir. Foucault 15. yy. sonlarına doğru cüzzam tehlikesinin Avrupa'da ortadan kalkmasıyla cüzzam için başlatılan kapatmaların yerine cinsel hastalıkların aldığını, 17. yy. itibarıyla de sadece kapatma değil manevi dışlama ile de cüzamın mirasını deliliğe devrettiğini ve hatta Avrupa'nın kimi yerlerinde işsiz ve aylaklarında kapatıldığını söylemektedir (Foucault, 2006:28-31). Genel algının dışında kontrol edilemez kişileri uzaklaştırmak toplumdan uzak tutmak iktidarların bir görevi haline gelmeye başlamıştır.

Günümüzde ise iktidarın kitlelere uyguladığı beden üzerinden işleyen cezalar eski dönemlere nazaran azalırken, bedenin hapis edilmesi hadisesinde değişim kısmen olmuştur. Uyumsuz olanlar halen hapishanelerde vb. yerlerde kapalı tutulmaktadır. Ancak günümüzün en büyük hapishaneleri

zihinsel hapishanelerdir ve büyük kapatma artık fiziki boyutunu aşarak zihinsel boyutta işler hale gelmiştir. Bahsedilen yeni kapatılmada iktidarın bir zorlaması ya da bedenler üzerindeki bir işleyişten öte, toplumların gerçeklerden kaçmak için kullandıkları istekli bir durum söz konusudur. Erasmus "Kendine bağlılık deliliğin ilk işaretidir, fakat insan kendi kendine bağlı olduğu için hatayı doğru olarak, yalanı gerçek olarak, şiddet ve çirkinliği güzellik ve adalet olarak kabul etmektedir" şeklinde ki söylemiyle deliliğin edebi olarak da tanımını yapmakta ve "bir maymundan daha çirkin bir kişi kendini Nirea kadar güzel görüyor, şu diğeri pergelle çizdiği üç çizgiden dolayı kendini Euclides sanıyor.." diyerek yanılısamanın biçimini ortaya koymaktadır (Akt. Foucault, 2006:55-56). Öyleyse deli olarak eski dönemlerde bahsedilen kişi hayatının gerçeklerini, normal kabul edilen kişilerin algılarından farklı olarak görmektedir. Bu bir kusur olarak düşünölmüştür ve toplumdan uzaklaştırma ya da kapatmayla deliler kontrol altına alınmışlardır. Yukarıdaki satırlarda anlatılmaya çalışılan tekno nevrotik toplumun, deliliğin tanımına çok yakın özellikler içerdiği ve bireylerinin de kendi hayat gerçeklerini görmekte zorlandıkları ortadadır. İnternet üzerinde tüm gerçekliğinden kopmuş, kendi yaşamının çirkinliğini baktığı sanal aynada, Nirea'nın güzelliği gibi gören bir kitle söz konusudur.

Deliler, ya da topluma uyum sağlayamayan diğeri, bedenlerinin kapatılmaya başlandıkları ilk dönemlerde de, günümüzde de bu duruma tepki göstermişlerdir ve fiziki kapatma tarih boyunca rahatsızlık verici bir korku unsuru olmuştur. Kapatma bu anlamda bir iktidar göstergesidir. Günümüzde ise fiziki olarak kapatma hastanelerde ve hapishanelerde sürmektedir ancak bu kapatılmada geçmiş yıllara nazaran belirgin bir artış yoktur ancak kontrol mekanizmalarının güçleri ve toplumsal uyum eskiye nazaran daha da artmıştır.

Fiziki kapatmanın ötesinde zihinsel kapatma yani sanal ortamlarda kapatılma durumu 21. yy nin en önemli özelliklerindedir. Tekno nevrotik toplumun bireyleri için zihinsel anlamda kapatılma karşı çıkılacak bir şey değildir ve bu kapatılmada herhangi bir zorlama söz konusu olmadığı gibi özneler bunu kendi istekleriyle yaptıklarını düşünmektedir. Gerçeklik algısıyla ilişkili olarak ortaçağın tanımlarıyla delilik olarak da adlandırılabilir bu nevrotik süreçte kişiler hiç karşı koymadan sanal zihin hapishanelerine kendilerini kapatmaktadırlar. Bu sanal zihin hapishaneleri eğlence kavramının kapitalizmle özdeşleşmesi ve kitle iletişim kültürünün yerleşmesiyle ortaya çıkmaya başlar. Boş zamanlar artık bu hapishanede artık güvenle harcanır.

Tam bu noktada tekrar Huxley'in cesur yeni dünyasına dönüş yapmakta fayda vardır. Bu roman içinde bahsedilen dünyada karşılaşılan olgu ile günümüz insanlığının karşı karşıya olduğu durum arasındaki benzerlik ortadadır. Huxley cesur yeni dünyasının insan çeşitlerini ve bu ırklarının farklılıklarını şöyle ortaya koyar:

"Benim düşlerimin Cesur Yeni Dünyasında öjenik ⁶ ve disjenik ⁷ sistemli olarak uygulanmaktaydı. Bir grup şişede biyolojik olarak üstün spermle döllelenmiş üstün yumurtalar.....sayıca çok fazla olan bir başka şişede biyolojik olarak düşük nitelikli spermle döllelenmiş biyolojik olarak düşük

⁶ Sağlıksız ceninleri ayırıp, sağlıklı ceninler yetiştirmenin yollarını arayan, tartışmalı toplumsal akım.

⁷ Güç üreme gösteren; kalıtsal özelliklere zararı olan.

nitelikli yumurtalarda Bokanovski işlemine tabii tutulmaktadır (tek bir yumurtadan 96 özdeş ikiz yaratma işlemi). Sonunda şişeden çıkarılan yaratıklar tam anlamıyla alt insan olarak nitelendirilebilir. Alt insanlar beceri gerektirmeyen işleri yapabilir, doğru şartlandırılıp karşı cinse özgür ve sık erişimle gerilimlerinden kurtarıldıklarında ve sürekli gereksiz eğlencelerle oyalandıklarında üstlerinde hiçbir sıkıntı yaşatmazlar" (Huxley, 2001:25).

1937 yılında yazılan Cesur Yeni Dünya'da anlatılan insanla günümüz insanı birbirlerine biyolojik anlamda benzemeseler de özellikle alt insan denilen kesimle ilgili olarak söylenenlerle günümüz toplumundaki kişilerin tavırlarının yakınlığı ortadadır. Kapitalist eğlence anlayışı ve kitle iletişim araçları da aynı Cesur Yeni Dünya'daki alt insanın üstlerine karşı sıkıntı çıkarmayışında olduğu gibi modern sonrası insanın kaçışlarını, uyumunu sağlama ve onları hapsedme konusunda önemli bir yere sahiptir. Cesur Yeni Dünyada alt insan olarak kabul edilen tür biyolojik olarak kusurludur; fakat aynı tepkileri gösteren modern dünya insanı ise biyolojik sorunları bulunmayan ancak zihinsel anlamda hem de tek tek hapsedilmiş öznelerdir.

SONUÇ

Günümüzde giderek yaygınlaşan internet web 2.0 uygulamaları toplumların içinde buldukları durumdan ortaya çıkan bir sahte kaçış ve aldatma sürecidir. Boş vakitlerinde eğlenceye yönelen insanlar yaşadıkları sahte hazla aslında hem nevrotik bir davranış sergilerler ve bu kaçışla hayatlarını rasyonalize etme uğraşı gösterirler. İletişim araçlarının değişik zaman ve teknolojiler ile sağladığı kaçış ve rasyonalize etme uğraşı bugün gelinen noktada internetin sağladığı olanaklar ve özellikle web 2.0 uygulamalarıyla fazlasıyla karşılanmaktadır.

İnternet web 2.0 uygulamaları yeni bin yıl içinde modern bir hapisane, hastane ya da tımarhane haline gelerek çok daha geniş kitlelerin kapatılması işlevini üstlenen unsurlardan biri durumundadır. Bu sanal mekân özgürlüklerle dolu, gerçek hayata dair her şeye benzer, ancak tam anlamıyla bir hayal dünyasıdır. Bu hayal dünyasında bireyler her türlü eleştiriyi de gerçekleştirecek özgürlüğe sahiptir, fakat sanal mekân toplumsal yapının değişim süreciyle ilgili olarak eleştirel olmaktan çok eğlence ağırlıklıdır. Bu hiç eleştiri olmadığı anlamına gelmez ancak eleştirel unsurlar dahi çok büyük oranda yapıyla uyumlu, yapının kendi içinde izin verilen (hukuki olan) cinstendir. Yapının tam tersini göstermek ya da yapıyı eleştirmekten ziyade yapının gelişimi adına oluşan fikir ayrılıkları bazında eleştirel unsurlarla karşılaşmaktadır. Örneğin hapisanedeki bir mahkûmun bir takım şeyleri eleştirme hakkı vardır. Mahkûm için eleştirebileceği şeyler yemekler ya da yaşamsal koşullar olabilir. Ama mahkûm hiçbir zaman hapisane müdürü ile aynı koşullara sahip olmak istediği yönünde bir eleştiride bulunamaz. Yapının eleştiri konusunda sınırları vardır ve bu sınırları yapının tüm öğeleri her seferinde özneye gösterir.

Toplumsal yapının sınırları çerçevesinde gerçekleştirilen eleştirinin web 2.0 uygulamalarında ki anlamı da düşünüldüğünden farklıdır. Yaratılan durum, bir özgürlük ortamı gibi algılanmasının ötesinde yeni bir tahakküm şeklini bizlere gösterir ki; ayrıca izin verilen boyutlarıyla eleştirel unsurlar sayesinde tepkiler de sanal mekânda hapsedilmektedir. Özneler sanal ortamda özellikle web 2.0 uygulamasıyla istedikleri anormalliği, istedikleri aykırılığı yapabilme özgürlüğüne sahiptirler. Çünkü

hiçbir şey gerçek değildir ve sanal olarak yaşanılanların gerçek hayatta yapılamayacağı da parçalanmış toplumların bireyleri tarafından çok iyi bilinir. Herkes kendi ülkesinin yöneticisine gerçek hayatta ithamda bulunduğu başına gelecekleri iyi bilir. Bu yüzden de sıradan insanlar patlamalarını, deliliklerini internette yaşayarak rahatlarlar. Televizyonlarda ya da radyolarda çok karşılaşılacak, ağır fakat yapının sınırları içindeki eleştirilerle sanal ortamda web 2.0 uygulamaları sayesinde karşılaşılmaktadır. Bu yeni teknoloji izleyiciye sağladığı fikir sunma özelliğinden dolayı diğer kitle iletişim araçlarından bu anlamda da farklı bir yerdedir.

Özneler, bu eleştirilerle sanal ortamda muhalefet oluşturdukları sanısına kapılırlar. Burada kitleler kendilerine tanınan özgürlük sayesinde gerçek hayatta yapamadıkları birleşmeleri sağlarlar ve yine gerçek hayatta yapamadıkları devrimleri sanal olarak gerçekleştirirler. Bunu yaparlarken de iktidar hiçbir şekilde sanal ortama müdahalede bulunma gereksinimini duymamaktadır (Bazı ülkeler bunun dışındadır ancak yinede müdahale genelde erişimin engellenmesi şeklinde sağlanır ve kişilere ceza uygulanma durumu ile çok az karşılaşılır). Ne zaman ki kitleler sanal ortamdaki birlikteliklerini gerçek hayatta harekete geçme eğilimi gösterirler, o zaman iktidardan tepki görürler.

Özneler normal hayatlarında parçalanmış toplumun bireyleri olarak yaşarlarken birçok korku- ki genel anlamda kapitalizmin yarattığı korkular- onların davranışlarını belirlemektedir. Kurallar serttir ve gerçek hayatta bu kuralların dışına çıkmak nerdeyse imkânsızdır. Fakat internet ortamı öznelere bu sert kuralların olmadığı farklı bir sosyallik de sunar. Bir video paylaşım sitesinde farklı bir kimlikle istenilen video paylaşılabilir. Gerçek hayattaki kaygılara burada gerek yoktur. Kimlikler gizlenebilir. Ancak bu durumda bile kişilerin gözetim altında oldukları hissi teknolojik imkânların neredeyse sınırsız boyuta ulaşmasından dolayı kaygıya neden olmaktadır. Panoptikon kavramının günümüzde uzantısı tam olarak kişilerin daima kontrol edildikleri düşüncesi doğrultusunda işlemektedir. Sokak ortasına konulan bir kamera çalışmasa bile aslında özgürce davranma konusunda kişilerin kafalarında bir soru işareti oluşturacaktır. Kamera örneğinde olduğu gibi ağ üzerinden denetlendiğini düşünen, kimlik bilgilerini yanlış veren ya da gizleyen özne, kişiler üzerinden işleyen, birbirlerinin yargıcı olan bir toplumsal durumdan ve sürüden uzaklaştırma ile cezalandıran iktidardan kimliksiz olduğu için çekinmemekte; fakat bu sefer doğrudan iktidarın resmi aygıtlarından korkmaktadır. Bu durumda bize iktidarın gözünün hem özneler hem de iktidar aygıtlarının denetleme ihtimali üzerinden her yere ulaştığını göstermektedir. Özneler kaçışlarını bile her şeyi gören gözün olumladığı şekilde yaparlar.

KAYNAKÇA

Adanır, Oğuz (2003). Sinemada Anlam ve Anlatım. İstanbul: Alfa Basım ve Dağıtım LTD.

Althusser Louis (2008). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. Çeviren: Alp Tümerterkin. İstanbul: İthaki Yayınları.

Aslan, Bora (2007). "Web 2.0, Teknikleri Ve Uygulamaları" XII. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı.

ss: 351-357. Ankara.

Bauman, Zygmunt (2001). Bireyselleşmiş Toplum. Çeviren: Yavuz Alogan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bourdieu, Pierre (2006). Karşı Ateşler. Çeviren: Halime Yücel. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Baudrillard, Jean (2003). Sessiz Yığınların Gölgesinde: Toplumsalın Sonu. Çeviren: Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Castells, Manuel (2005). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür - Ağ Toplumunun Yükselişi. Çeviren:

Ebru Kılıç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dağdelen, İlhan (2005). "Post-Fordist Üretim Örgütlenmeleri ve İşgörenler Üzerindeki Etkileri". Mevzuat Dergisi. Yıl:8 Sayı 90. www.mevzuatdergisi.com. Erişim Tarihi: 11.09.2009.

Duhm, Dieter (2002). Kapitalizmde Korku. Çeviren: Sargut Sölçün. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Eagleton, Terry (2005). İdeoloji. Çeviren: Muttalip Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz (2005). Öteki Kuram. Ankara: Erk Yayınları.

Foucault, Michel (2006). Deliliğin Tarihi. Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul: İmge Kitapevi.

Foucault, Michel (1992). Hapishanenin Doğuşu. Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul: İmge Kitapevi.

Fromm, Erich (1999). Özgürlükten Kaçış. Çeviren: Selçuk Budak. Ankara: Öteki Matbaası.

Giddens, Anthony (2003). Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları. Çeviren: Ümit Tatlıcan. Bekir Balkız). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Harrison, Teressa M. ve Barthel, Brea (2009). "Wielding New Media in Web 2.0 : Exploring The History Of Engagement With The Colaborative Construction Of Media Product". New Media & Society. Volume 11. pp: 155-175. Washington D.C.

Huxley, Aldous (2001). Cesur Yeni Dünyayı Ziyaret. Çeviren: Savaş Kılıç. İstanbul: İthaki Yayınları.

Keat, Russel ve Urry, John (2001). Bir Bilim Olarak Sosyoloji. Çeviren: Nilgün Çelebi. Ankara: İmge Kitapevi.

Kaplan, M. Anderas ve Haenlein, Michael. (2010). "Users of the World, Unite. The Challenges and Opportunities of Social Media". Indiana Universtiy: Businnes Horizons, Volum 53. pp: 59-68.

Leledakis, Kanakis(2000). Toplum ve Bilinçdişi. Çeviren: Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Marks, Karl (2003). Das Kapital. Çeviren: Alaattin Bilgi. C.I. İstanbul: Eriş Yayınları.

Mutlu, Erol (2006). Popüler Kültürü Eleştirmek. Doğu Batı Dergisi. Sayı 15. ss: 11-42. Ankara.

Oskay, Ünsal (2000). Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri. İstanbul: Der yayınları.

Saklı, Ali Rıza (2007). Kapitalist Gelişim Sürecinde Fordizm ve Post - Fordizm, Ankara, <http://www.sakli.info/Fordizm.pdf>. Erişim Tarihi: 15.09.2009.

Sennett, Richard (2008). Karakter Aşınması: Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri. Çeviren: Barış

Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Şenel, Alaeddin (2001). İkel Topluluktan Uygur Topluma. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Tura, Saffet Murat (2004). Freud'dan Lacan'a Psikanaliz. İstanbul: Kanat Kitap

Türkoğlu, Nurçay (2004). İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara: Toplumsal İletişim. İstanbul: Babil Yayınları.

Yaylagül, Levent (2008). Kitle İletişim Kuramları . Ankara: Dipnot Yayınları.

Zizek, Slavoj (2008). İdeolojinin Yüce Nesnesi. Çeviren: Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

İNTERNET SİTELERİ

Wikipedia. Web 2.0. http://tr.wikipedia.org/wiki/Web_2.0, Erişim Tarihi: 05.09.2009.

Facebook.com. Facebook Statistics. <http://www.facebook.com/press/info.php?statistics>, Erişim Tarihi: 06.11.2009.

Clean Cut Media. Youtube Statistics. <http://www.cleancutmedia.com/video/youtube-statistics-the-ultimate-time-suck>, Erişim Tarihi: 09.01.2010

Clean Cut Media. Social Media Statistics. <http://www.cleancutmedia.com/internet/social-media-statistics-video-growth-impact>, Tarihi: 09.01.2010